

ханізму взаємодії іпотечного ринку, страхового й банківського секторів) і якості житлових послуг;

- стимулювання вітчизняних виробників, яке допоможе поліпшити як рівень зарплати так і зайнятості населення, що й приведе до втілення потужного вітчизняного потенціалу (наприклад, сільськогосподарський сектор) і до відповідних позитивних соціально-економічних зрушень;

- розвиток співробітництва з міжнародними організаціями з метою запозичення діючого досвіду в сфері реформування фінансування охорони здоров'я, що в майбутньому дозволить залучити з їхньою допомогою додаткові засоби для досягнення поставленої мети, однак даний напрямок буде вимагати від України максимальної прозорості й контролю з боку інвесторів.

Висновки. У такий спосіб для подальшого поширення добровільного медичного страхування в Україні необхідно реформувати систему охорони здоров'я шляхом поєднання обов'язкового й добровільного медичного страхування. Основною рекомендацією є термінове впровадження ОМС, а добровільне медичне страхування розглядати як джерело фінансування додаткових медичних послуг, так як диференціація джерел фінансування системи охорони здоров'я мінімізує вплив соціальних ризиків. Також необхідно переглянути існуючу систему фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні, популяризувати добровільне медичне страхування серед населення, запровадити державне фінансування мінімального рівня медичного обслуговування, а також за рахунок здійснення фінансової підтримки в сімейних колах. Запропонована система фінансування системи медичного страхування передбачає комплексне

й адресне досягнення економічного й соціального ефекту для всіх суб'єктів сфери охорони здоров'я.

Список використаної літератури

1. Стеценко В. Медичне страхування як складова системи страхування (правові аспекти) // Форум права. – 2009. – №3. – С. 597-602.
2. Савенко А.Ю. Введення бюджетно-страхової системи фінансування обов'язкового медичного страхування в Україні як один із шляхів реформування української системи охорони здоров'я / А. Ю. Савенко, А.О. Паламарчук. – Вісник Хмельницького національного університету, Серія Економічні науки. – №1, Т.2. – 2010. – С. 156-160.
3. Внукова Н.М. Соціальне страхування: навч. посібник / Н.М. Внукова, Н.В. Кузьминчук. – К.: Кондор, 2006. – 352 с.
4. Стеценко В. Організаційно-правові засади медичного страхування: зарубіжний досвід та пропозиції для України // Підприємство, господарство і право. – 2008. – № 1. – С. 10-13.
5. Яковлева Т. Соціально-правові передумови запровадження обов'язкового медичного страхування // Підприємство, господарство і право. – 2008. – № 11. – С. 71-74.
6. Фінансування охорони здоров'я за 2012 рік [Електронний ресурс] // Всесвітня організація охорони здоров'я: [сайт]. – Режим доступу: http://www.who.int/gho/health_financing/en/index.html.
7. Базилевич В.Д. Страхова справа: [монографія] / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич. – 6-те вид. – К.: Знання, 2008. – 351 с.
8. Медичне страхування – страхування здоров'я Страхової Брокер – Николаенков П.А. – СКАП [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://strahovanienpa.wordpress.com/2011/02/13/>
9. Осадець С.С. Страхування : підручник / С.С. Осадець. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – К.: Вид-во КНЕУ, 2002. – 599 с.
10. Солдатенко О. Історія становлення медичного страхування як одного із джерел фінансування охорони здоров'я // Право України. – 2010. – №6. – С. 233-239.
11. Яворська Т. В. Страхові послуги : навч. посібник / Т. В. Яворська ; за ред. проф. С. К. Реверчука. – К.: Знання, 2008. – 350 с.
12. В Україні страхова медицина відкладається: у влади немає грошей на реформи [Електронний ресурс] // Газета тиждень: [сайт]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/76736>.
13. Показники страхових компаній-членів ЛСОУ за 9 місяців 2013 року [Електронний ресурс] // Ліга страхових організацій: [сайт]. – Режим доступу: <http://uainsur.com/stats/non-life/>.

Надійшла до редакції 06.02.14

А. Глустая, канд. екон. наук, ассист.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

МЕДИЦИНСКОЕ СТРАХОВАНИЕ В РЕФОРМИРОВАНИИ СИСТЕМЫ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ УКРАИНЫ

В статье исследована экономическая сущность медицинского страхования, определена роль такого вида страхования в систем общественного страховой защиты. Раскрыто организационно-экономические аспекты функционирования систем медицинского страхования; рассмотрены процессы функционирования систем медицинского страхования в развитых странах мира.

Ключевые слова: медицинское страхование, страховая медицина, обязательное медицинское страхование, добровольное медицинское страхование

H. Tlusta PhD (Economic), assistant
Taras Shevchenko National University of Kyiv

HEALTH INSURANCE IN HEALTH REFORM IN UKRAINE

The author of the article researched the theoretical and methodological approaches to the formation and development of the health insurance market conditions, also investigated the condition and features of the functioning of the health system in Ukraine and abroad, reasonable prospects of introducing mandatory and dissemination of voluntary health insurance, as well as ways of improving financial provide health insurance system in Ukraine.

Keywords: health insurance, medical insurance, mandatory health insurance, voluntary health insurance

УДК 368.041
JEL G220

О. Лобова, канд. екон. наук, ассист.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ЕФЕКТИВНІСТЬ СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

В статті обґрунтовується необхідність страхування підприємницької діяльності в аграрному секторі. Описано різні види сільськогосподарських ризиків, з якими стикається підприємець в аграрному секторі. Визначаються принципи, на яких базується ефективність сільськогосподарського страхування. Розглядаються різні способи визначення ефективності страхування. З урахуванням недоліків досліджених методів, запропоновано комплексний підхід оцінки ефективності страхування ризиків підприємницької діяльності в аграрному секторі.

Ключові слова: сільськогосподарське страхування; ефективність страхування; оцінка ефективності страхування.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку сільського господарства України, коли майже завершено перехід до приватної форми господарювання, на

перший план виходять завдання розбудови інфраструктури аграрного ринку. Важливим елементом цієї інфраструктури має стати система фінансово-кредитного

забезпечення, зокрема – система страхування сільськогосподарського виробництва.

Особливої актуальності набувають питання вдосконалення страхування підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки України. Для чого необхідно комплексно дослідити існуючі методи оцінки ефективності страхування та визначити їх переваги та недоліки і встановити з поміж досліджуваних оптимальний.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогодні питання страхування сільськогосподарських товаровиробників перебувають в центрі уваги як органів державного управління так і вітчизняної економічної науки. Так, зокрема, питанням теорії і практики страхування присвятили свої праці В.Д.Базилевич, В.І.Грушко, О.Є.Гудзь, М.Я.Дем'яненко, М.С. Клапків, М.В. Мних, С.А.Навроцький, С.С.Осадець, Р.В. Пікус, В.Й. Плис, Я.П.Шумелда, К.К.Якуненко, О.І.Ястремський.

Невирішені раніше частини загальної проблеми.

Слід зазначити, що на даний час в економічній літературі приділяється велика увага проблемі розвитку сільськогосподарського страхування. Але водночас питання оцінки ефективності страхування підприємницької діяльності потребують подальшого дослідження. Зважаючи на наведене вище, виникає необхідність проведення комплексного дослідження теоретичних і практичних аспектів страхування сільськогосподарських товаровиробників з метою розробки системи показників оцінки ефективності страхування підприємницької діяльності в аграрному секторі.

Метою статті є узагальнення видів сільськогосподарських ризиків, визначення необхідності їх страхування та розробка комплексного методу оцінки ефективності страхування ризиків підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки України.

Виклад основного матеріалу. Світова практика свідчить, що страхування сільськогосподарських культур є ефективним способом боротьби із стихійними природи, дієвим інструментом забезпечення фінансово-господарської стійкості сільськогосподарських товаровиробників. Україна також має певний досвід страхування врожаю сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень. Страхова система в сільському господарстві України знаходиться на сучасному етапі ринкових перетворень у стадії активного становлення: змінюються принципи, цілі і завдання даного механізму захисту майнових інтересів сільськогосподарських підприємств.

Страхування ризиків сільськогосподарського виробництва у світі є важливим елементом системи фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських виробників. Страхова система АПК є регулятором процесів соціально-економічного розвитку в аграрному секторі, її завдання полягає не тільки в захисті майна в момент настання страхового випадку і відшкодуванні безпосереднього збитку, але й в усуненні інших порушень – непрямих збитків, що виникли в результаті знищення чи ушкодження майна, яке є власністю або предметом майнових прав застрахованого. Таким чином, метою страхування, як дієвого регулятора страхової системи АПК, є не тільки охорона майна, але і забезпечення умов для гармонійного розвитку галузі.

Можна виділити ряд чинників, які актуалізують необхідність сільськогосподарського страхування:

1. Високий ступінь ризиків агропромислового виробництва. Особливо це стосується рослинницької продукції, де результати виробництва безпосередньо залежать від впливу погоднокліматичних умов, які періодично погіршують і без того важке фінансово-економічне положення сільськогосподарських підприємств.

2. Низький рівень розвитку сільськогосподарського страхування.

Причинами низького рівня сільськогосподарського страхування є:

- незадовільний фінансовий стан суб'єктів аграрного ринку, особливо в тих областях, які постраждали внаслідок стихійного лиха;
- відсутність вільних обігових коштів для сплати страхових платежів;
- нерозуміння суб'єктами аграрного ринку переваг страхування, як інструменту мінімізації ризиків;
- брак належного правового врегулювання відносин страховиків та страхувальників.

Установлено, що 2008 рік із сільськогосподарських виробників, у яких трапилися страхові випадки, належне відшкодування збитків отримали лише 29,6 % страхувальників. Для 43 % господарств, що одержали виплати, обсяг відшкодування становив менше 20 % заявлених збитків. Половина, господарств, що претендували на страхові відшкодування, чекали на них від 3 до 6 місяців з моменту подачі заяви, з них 32,4 % – до трьох місяців, 17,6 % – понад півроку. Також до негативних моментів слід віднести й високі страхові тарифи [1].

3. Зміни політики державної підтримки сільськогосподарських підприємств у зв'язку зі вступом України у СОТ. Загальновідомо, що правила СОТ вимагають обов'язкового скорочення певних заходів державної підтримки сільськогосподарських виробників, які негативно діють на ефективність міжнародної торгівлі. В той же час є достатньо широкий перелік інструментів державного регулювання агропромислового виробництва, які не мають або мають незначний вплив на стимулювання розвитку виробництва. Це заходи, які включені в групу "зелений коштик" і звільнені від зобов'язань по скороченню. Серед них важлива роль відводиться субсидюванню системи сільськогосподарського страхування, профілактиці заражень і боротьбі з шкідниками рослин і іншим заходам [2].

4. Зарубіжний досвід страхування сільськогосподарських ризиків. Цей чинник свідчить про необхідність сільськогосподарського страхування. Він ґрунтується на зарубіжному досвіді і показує, що багато країн світу, зокрема що знаходяться в сприятливіших кліматичних умовах ніж Україна, активно розвивають і підтримують даний інструмент забезпечення продовольчої безпеки, компенсації виробничих втрат, нарешті, поліпшення фінансового стану і підвищення стійкості сільськогосподарського виробництва.

Форми розвитку і підтримки сільськогосподарського страхування різні між собою. Однак механізм державної компенсації збитків від стихійних лих і субсидювання страхових внесків присутні в багатьох країнах, особливо європейських.

Сучасна українська практика сільськогосподарського страхування, що зазнає істотні організаційно-правові та фінансові зміни, вимагає обов'язкового врахування зарубіжного досвіду захисту сільськогосподарських виробників.

5. Стимулювання інвестицій у сільськогосподарське виробництво. Інтеграційні процеси в сільському господарстві проявляються не тільки в зміні власника в сільськогосподарських підприємствах, створення великих агрофірм та агрохолдингів, а й значному припливу інвестицій, спрямованих часто безпосередньо в сучасні технології сільськогосподарського виробництва. Наприклад, досвід найбільших українських цукрових компаній свідчить про створення ними власної виробничо-технологічної бази за допомогою оренди земельних ділянок та впровадження передових технологій виробництва сільськогосподарської продукції. У подібній си-

туації ефективність інвестицій також залежить від всіх тих же кліматичних умов, які періодично носять характер природних катаклізмів. У зв'язку з цим страхування сільськогосподарських ризиків служить не тільки надійним способом підтримки платоспроможності та фінансової стійкості сільськогосподарського підприємства, а також інструментом збереження великомасштабних вкладень, а отже, їх примножуючи, та є механізмом припливу додаткових інвестицій [3].

Страхування ризиків сільськогосподарських підприємств має загальнодержавне значення. Подібно тому, як раціонально використовується земля, чи ефективний в неї власник, так і держава має піклуватись, застраховані чи ні сільськогосподарські підприємства, У випадку стихійного лиха чи нещасного випадку відсутність страхового захисту може призвести до припинення або ослаблення виробничої діяльності господарства, як і при неефективному керуванні ним. А це вже питання не приватного, а суспільного значення.

Узагальнення численних наукових джерел та офіційних документів дозволяє скласти систематизований перелік сільськогосподарських ризиків, що визначають специфіку галузі. Ці ризики характерні для всіх країн, у національній економіці яких функціонує аграрний сектор. Можна виділити наступні ризики:

1) Природні ризики:

ризики низької і тривалої окупності вкладень, недоотримання прибутку. У сільському господарстві спостерігається великий розрив у часі між вкладенням коштів і віддачою внаслідок впливу природно-кліматичних факторів;

ризики швидкого зносу основних фондів через негативний вплив кліматичного фактору. Неприятливий вплив клімату на сільськогосподарську техніку, обладнання, виробничі та житлові приміщення в деяких регіонах.

2) Ризики самовідтворення. Значна частина створеної продукції не реалізується на сторону, а бере участь у подальшому відтворенні (насіння, корми, молодняк тварин і ін.)

3) Ризики сезонності агровиробництва:

ризики фізіологічних властивостей тварин. М'ясне, молочне тваринництво, наприклад, враховує фізіологічну циклічність життя тварин;

ризики кліматичних характеристик регіонів з істотною диференціацією по природним зонам. Періоди за часом року і терміни дозрівання плодів, зелені, зернових культур та ін..

4) Ризики нерівномірності кругообігу оборотних коштів агропідприємств у зв'язку з сезонністю виробництва (ризик неотримання позикового фінансування). Сезонність агровиробництва обумовлює сезонну потребу в оборотних коштах, яка істотно варіюється протягом року.

Мова йде про порівняльну сповільненість, поступове наростання витрат, вивільнення коштів з кругообігу одноразово, тобто в періоди виходу реалізації продукції. Нею визначаються ризики залучення позикового фінансування на прийнятних умовах.

5) Ризики меншої ефективності сільськогосподарського виробництва в порівнянні з іншими галузями економіки.

6) Ризики низької конкурентоспроможності сільгоспвиробництва і ризики неможливості для агропідприємств на рівних брати участь у міжгалузевій та міжнародній конкуренції. Потенційно низька конкурентоспроможність агровиробництва в порівнянні з іншими галузями ставить сільське господарство в нерівні умови.

7) Ризики більш повільного впровадження науково-технічних інновацій порівняно з промисловістю.

8) Ризики неадекватного, нешвидкого, консервативного реагування на мінливі умови ринку, трансформацію попиту на продукцію:

ризик природної обмеженості сільськогосподарських угідь при необхідності збільшення випуску продукції;

ризик тривалості відтворювального циклу (для створення нового плодоносного саду – більше п'яти років, вирощування дійного стада – понад три роки, нового винограду – більше 3 років і т.п.).

Немає можливості швидко збільшити площу посівів і поголів'я стада, щоб адекватно відреагувати на мінливу структуру платоспроможності попиту на продукцію. При відтворенні продовольчих товарів рівень еластичності між динамікою цих компонентів ринкової самоорганізації дуже низький. Так, зростання доходів населення, наприклад, і зниження цін на продукти харчування не викликають автоматичного підвищення платоспроможного попиту. Так само зростання цін не приводить до негайного зростання пропозиції продовольчих товарів.

9) Ризики обмеженої привабливості сільськогосподарського виробництва для інвесторів, обумовлені вищезгаданими особливостями, а також високою капіталоемісністю і енергоемісністю сільськогосподарського виробництва.

Для інвесторів ясний той факт, що сільське господарство – галузь з практично неможливим відтоком капіталу, тобто вартість виходу з інвестицій удвічі перевищує вартість входу.

Зазначені вище ризики дають найбільш об'єктивну характеристику особливостей галузі, які найбільш значимо проявляються в умовах ринкової економіки при вільній конкуренції і недостатньому регулюванні державою. Таким чином, підприємницький ризик сільськогосподарського товаровиробника набагато вище, ніж та ж категорія ризику в промисловості. Він зумовлений набагато більшим обсягом об'єктивних ризикових обставин, що залежать від стихійних сил природи. Причому містечтво протистояння природному середовищу в значній мірі залежить від того, як на суб'єктивному плані будуть вирішуватися проблеми самого сільськогосподарського виробництва, його ефективності і продуктивності.

Отже, страховий захист майнових інтересів у сільському господарстві має ряд особливостей, пов'язаних із сезонністю виробництва, високою залежністю продуктивності від природно – кліматичних та погодних умов, великою територіальною розосередженістю основного засобу виробництва – землі, чутливістю об'єктів страхування до хвороб та епідемій у тваринництві, а також шкідників у рослинництві.

Головна мета страхової діяльності полягає в задоволенні суспільної потреби в надійній страховому захисті, який відповідатиме загальноприйнятним нормам фінансової стійкості. Ступінь досягнення цієї мети і визначає ефективність страхової діяльності.

У літературі визначено таке поняття "ефективності" стосовно до страхового процесу. "Ефективність" страхування – це ситуація, коли обидві сторони процесу страхування – страхувальник і страховик – отримують економічну вигоду від укладення страхового договору в порівнянні з ситуацією, коли такий договір не був укладений [4].

Економічна вигода страховика полягає в тому, що отриманих ним при підписанні договору страхових внесків повинно виявитися достатньо, щоб забезпечити формування необхідних страхових фондів, окупити витрати на ведення справи і отримати прибуток.

Економічна вигода страхувальника полягає в тому, щоб забезпечити собі додаткове джерело грошових коштів для компенсації збитків у разі виникнення непередбаченої ситуації і в той же час не відвернути значні

кошти на сплату страхових внесків, оскільки при цьому знижуються оборот фондів і прибутковість бізнесу.

Підвищення ефективності страхової діяльності вимагає розробки та реалізації комплексу економічних, соціальних і законодавчих заходів з метою забезпечення фінансової стійкості страхових операцій в умовах нестабільності та мінливості навколишнього середовища.

Ефективність страхування сільськогосподарських виробників повинна базуватися на таких принципах:

Принцип 1. Добровільність. Страхування сільськогосподарських ризиків не зачіпає інтереси третіх осіб, а стосується стратегій управління ризиками комерційних підприємств, індивідуальних підприємців, громадян, які ведуть особисте сільське господарство, та фермерських господарств. Тому сільськогосподарське страхування повинне бути побудоване на добровільній основі. У тих країнах, де сільськогосподарське страхування було обов'язковим, згодом проводилися реформи з переведення системи на добровільні принципи.

Принцип 2. Зацікавленість сільгоспвиробника. Участь в програмі сільськогосподарського страхування має бути вигідною для сільгоспвиробників. Не повинно виникати ситуацій, коли оптимальним варіантом є відмова від страхування в надії на отримання від держави безоплатних субсидій у разі неврожаю.

Принцип 3. Ризик-менеджмент. Страхування повинно стати елементом ризик-менеджменту для сільгоспвиробників, сприйматися не як спосіб привласнення бюджетних коштів або отримання доступу до безоплатних субсидій, а як інструмент управління ризиками.

Принцип 4. Багатоваріантність продуктової лінійки. Страхувальник повинен мати свободу вибору страхового продукту, який підходить для нього. Щоб знизити вартість страхування, сільгоспвиробник повинен мати можливість виключати з покриття неактуальні для його регіону і його сільгоспкультури ризики. Крім того, сільгоспвиробник повинен мати можливість самостійно обирати рівень покриття (відсоток недобору врожаю, який буде страховим випадком). Страховий поліс, який субсидується повинен прийматися банками як забезпечення застави. Окремо необхідно розвивати страхування по індексу, вид страхування, що дозволяє мінімізувати витрати на врегулювання збитків.

Принцип 5. Стимулювання ефективних сільгоспвиробників. Страхування повинно стимулювати розвиток виробничих технологій в сільському господарстві. При розрахунку страхової премії має враховуватися наявність технологій, що знижують ризики сільгоспвиробника, а показник недобору врожаю має розраховуватися, виходячи з власних показників врожайності господарства, а не середнього по регіону рівня. Важливим фактором деталізації тарифів є єдина статистична база в рамках професійного об'єднання страхових компаній.

Принцип 6. Рівний доступ до отримання субсидій з боку сільгоспвиробників. Для збереження вільної конкуренції між сільгоспвиробниками державні субсидії повинні надаватися в рівному розмірі незалежно від суб'єкта і типу господарства.

Принцип 7. Збалансованість. Обсяг виділених субсидій повинен знаходитися в прямій залежності від величини попиту на сільськогосподарське страхування з державною підтримкою. Повинен бути передбачений механізм додаткового виділення субсидій на випадок перевищення заявок на субсидії над сумарним обсягом виділених коштів.

Принцип 8. Прозорість і налагодженість системи перерахування субсидій. Весь механізм перерахування субсидій повинен бути максимально простим і прозорим, не передбачаючи двояке тлумачення. При цьому

повинні бути розроблені санкції за недотримання термінів перерахування субсидій.

Принцип 9. Створення надійної і багаторівневої системи страхового захисту. Специфіка сільськогосподарського страхування (висока ймовірність кумуляції ризиків), а також висока соціальна значимість цього виду страхування визначають необхідність додаткових вимог до надійності страхових компаній, що працюють у цій сфері. Ефективним критерієм відбору страховиків є використання рейтингів їх надійності. Важливим фактором, що підвищує надійність системи, є створення багаторівневої системи страхового захисту – організація перестрахового пулу за участі державної перестраховальної компанії. Як показує закордонна практика, в країнах, де сільськогосподарське страхування тільки починає розвиватися, страхові компанії зазвичай мають труднощі з отриманням якісного перестраховального захисту, тому в цих випадках держава виступає як перестраховальник. З часом, коли накопичується статистика, страховикам стає вигідніше перестраховуватися у великих міжнародних перестраховальних компаніях [5].

Принцип 10. Обов'язковість інституту незалежної експертизи. В основу системи андеррайтингу та врегулювання збитків у сільськогосподарському страхуванні повинна бути покладена незалежна експертиза, яка покликана знизити число спірних випадків і підвищити довіру між страховиками і страхувальниками.

Будь-який господарюючий суб'єкт здійснює свою діяльність у певних умовах зовнішнього і внутрішнього середовища. Наявність безлічі факторів, які впливають і ймовірності різкої зміни кожного з них у вибраному діапазоні часу створюють небезпечну ситуацію, тому виробничий процес в аграрній галузі нерозривно пов'язаний з певним рівнем ризику. Це пояснюється впливом різних груп чинників, що формують рівень ризику підприємства. Ці групи ризиків були описані в п.1.3. даного дисертаційного дослідження.

Для досягнення прийнятого рівня ризику господарюючий суб'єкт, оперуючи певними методами управління ризиком, у ряді випадків може вдатися до передачі ризику іншим особам, тобто задіяти такий економічний механізм як страхування.

Формування страхового захисту підприємства повинно здійснюватися в рамках загального процесу управління ризиками, тому одним з ключових моментів використання підприємствами страхових послуг є оцінка ефективності їх надання. Крім того, дана процедура сприятиме поліпшенню якості страхового захисту підприємств аграрного сектора, підвищуючи тим самим рівень безпеки функціонування господарюючого суб'єкта.

Показники оцінки ефективності страхових операцій у вітчизняній теорії та практиці страхування досить давно вивчаються і застосовуються фахівцями-страховиками. Проте договір страхування – це двостороння угода, в якій обов'язково беруть участь, як мінімум, дві сторони – страховик і страхувальник. І якщо з позиції страховика питання досить добре вивчені, то методичні основи визначення ефективності страхування з точки зору підприємства висвітлені не повною мірою, що визначає актуальність дослідження означеної проблеми.

Формування страхового захисту підприємства повинно здійснюватися в рамках загального процесу управління ризиками, тому одним з ключових моментів використання підприємствами страхових послуг є оцінка ефективності їх надання. Крім того, дана процедура сприятиме поліпшенню якості страхового захисту підприємств аграрного сектора.

Загалом, оцінка ефективності застосування того чи іншого методу управління ризиком залежить від крите-

рію, який покладено в основу порівняння. Фахівці в галузі управління ризиком вказують два принципових підходи до вироблення критерію:

1. вибір технічного параметра, який з тих чи інших причин не повинен виходити за допустимі межі;
2. вибір фінансово-економічного параметра або якісних характеристик процесу, які визначають вигоду використання методу для підприємства.

На основі першого підходу, як правило, здійснюється оцінка результативності заходів щодо зниження рівня ризику. Другий використовується для визначення ефективності методів (у тому числі страхування), що

дозволяють забезпечити зменшення або компенсацію можливих наслідків реалізації ризику.

У рамках другого підходу можна виділити два способи визначення корисності страхових операцій – об'єктивний і суб'єктивний.

Об'єктивний (номінальний) спосіб визначення корисності операції вимірює вигоду, яку отримує суб'єкт по даній економічній операції, визначаючи її як в рівній мірі корисності для будь-якої особи, в тому числі і яка не бере участь в даній економічній операції, незалежно від часових змін. Потенційна вигода страхових відносин з точки зору всіх сторін представлена рис. 1.

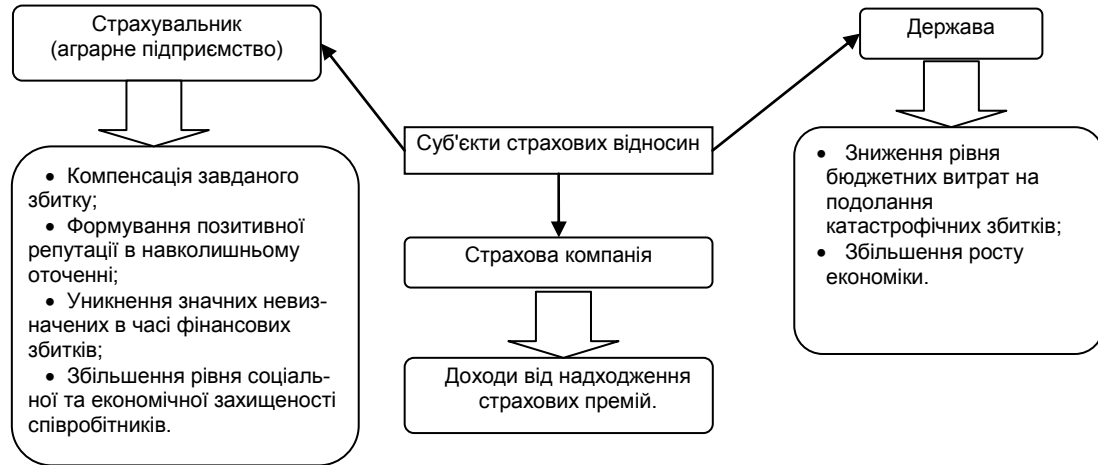

Рис. 1. Отримана вигода суб'єктів страхових відносин*

*Джерело: побудовано автором.

Суб'єктивний (реальний) спосіб визначення корисності страхової операції вимірює вигоду, принесену їй учаснику, тільки стосовно даного суб'єкту, що відрізняється унікальністю по відношенню до інших економічних суб'єктів. Кожна сторона має свою індивідуальну оцінку корисності чи збитковості участі в страхових відносинах.

У рамках суб'єктивного підходу в літературі описується ряд методів визначення економічної ефективності страхування ризику господарюючого суб'єкта з притаманними їм перевагами і недоліками (табл. 1).

Таблиця 1. Методи визначення ефективності страхування

Назва методу	Суть методу	Переваги	недоліки
Витратний метод	Співвідношення витрат підприємства без укладання договору страхування та витрат з врахуванням страхування	Враховує альтернативні витрати підприємства; Достатньо простий в підрахунку.	Увага зосереджується на одному показнику витрат, а інші не враховуються.
Метод покриття	Визначення рівня покриття страховим відшкодуванням завданих збитків в разі настання страхового випадку	Даний показник покриття є найбільш визначальним при використанні страхування; Забезпечує обернений зв'язок в процесі формування страхового захисту.	Ефективність проявляється тільки у використанні разом з іншими методами; Важко провести попередні розрахунки.
Метод Хаустона	Оцінка впливу різних способів управління ризиком (страхування чи самострахування) на вартість підприємства	Якість та надійність страхового захисту підприємства визначається з врахуванням інтересів акціонерів.	Не враховує ймовірність настання страхового випадку; Можливість використання тільки на початковому етапі для визначення доцільності страхування.
Метод коефіцієнтів	Аналізується великий спектр різнобічних показників корисності страхування, вигод для страховальника та ін. у сукупності.	Широкий перелік коефіцієнтів дає можливість різнобічної оцінки з боку різних суб'єктів відносин, можливість розширення спектру показників.	Відсутня інтегральна оцінка, яка б дозволила визначити ефективність на багатокритеріальній основі.

*Джерело: узагальнено автором [6, 7, 8]

Виходячи з практики функціонування сільськогосподарських підприємств, найбільш важливими моментами при визначенні ефективності страхування підприємницьких ризиків є:

- характеристика страхової компанії, до послуг якої збирається звернутися підприємство (репутація компанії, величина її фінансових резервів і власного капіталу, рівень кваліфікації персоналу тощо);

- ступінь покриття страховою програмою негативних можливих/фактичних наслідків аварій та надзвичайних ситуацій;

- співвідношення витрат на страхування до рівня його корисності, тобто розміром компенсованих втрат. Цей аспект особливо важливий для підприємств аграрного сектору з комерційної точки зору, так як витрати по страхуванню відносяться на собівартість продукції, що викликає її збільшення і, як наслідок, зниження прибутку.

Була зроблена спроба усунути недоліки вище зазначених методів оцінки ефективності страхування ризику аграрного підприємства, зберігши при цьому їх безсумнівні переваги, з урахуванням найбільш значущих з практичної точки зору показників. Для чого пропонується використовувати комплексний підхід до визначення ефективності страхових операцій, заснований на аналізі окремих етапів взаємодії господарюючого суб'єкта і страховика (рис. 2).

Рис. 2. Схема визначення комплексних показників (E_x) ефективності страхування*

*Джерело: побудовано автором.

Оціночні показники в залежності від моменту їх визначення групуються в три блоки, з подальшим розрахунком інтегрального показника:

1. показники до страхування (E_1) – показники, які розраховуються до укладення договору страхування та використовуються в основному для комплексної оцінки та відбору страхової організації, з якої в подальшому передбачається укладання договору страхування;

2. показники блоку E_2 – показники розраховуються після укладення договору страхування після закінчення

звітнього періоду (наприклад, календарного року або періоду посіву, на який укладено договір страхування);

3. показники блоку E_3 – показники розраховуються після укладення договору страхування при настанні страхової події.

Облік різних аспектів взаємодії економічного суб'єкта та страхової компанії в рамках представленої методу досягається використанням як кількісних, так і якісних показників, рекомендований набір яких представлений рис. 3.

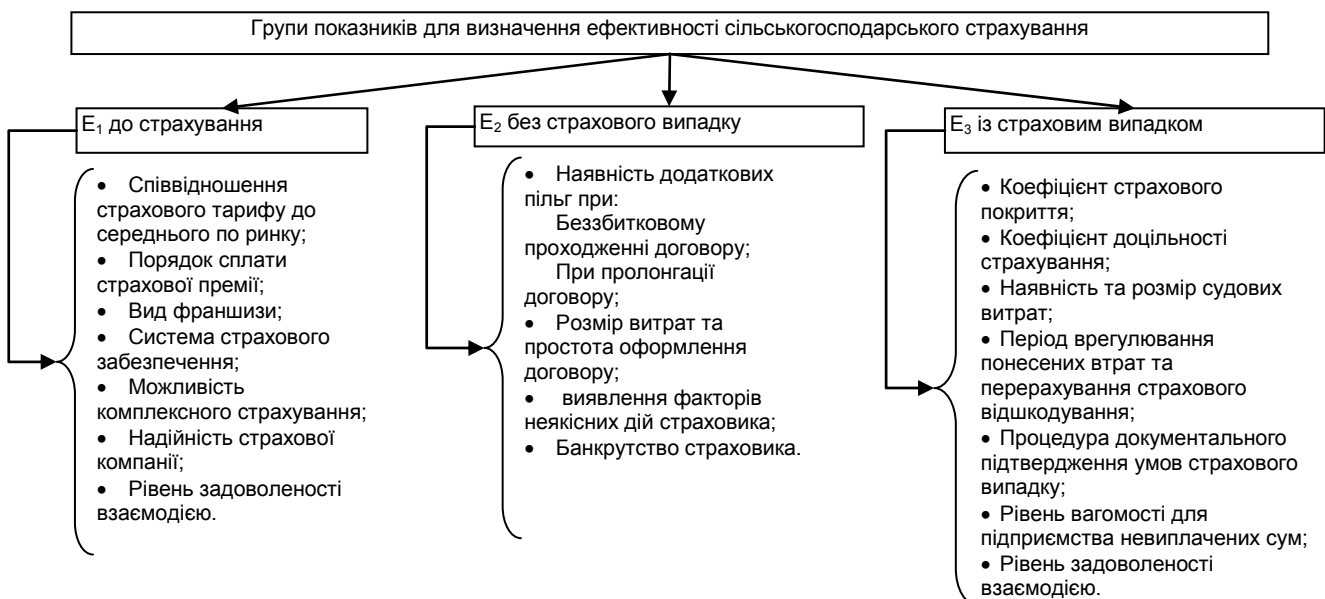

Рис. 3. Показники для оцінки ефективності страхування*

*Джерело: побудовано автором.

Особливо слід відзначити використання при оцінці такої характеристики як рівень задоволеності страхувальника взаємодією зі страховиком. Введення даного

критерію можливо при наявності достатньої кількості страхових компаній і посилення конкуренції між ними. Дані умови сприяють орієнтації страхових компаній на

надання якісного сервісу, а підприємству дають можливість вибору страховика, звертаючи більше уваги на якість обслуговування.

Згідно запропонованої методики кожна позиція, що представлена на рис. 3 та табл. 2, оцінюється експертним шляхом за розробленою вербально-числовою п'ятибальною шкалою (0 – мінімальне або найгірше значення показника, 5 – максимальне або найкраще значення).

Частковий показник ефективності страхових операцій по блоку може бути розрахований з використанням методу відстаней [9]:

$$E_i = \sqrt{\sum_{j=1}^n (P_{ij} - P_{ij\max})^2} \quad (1)$$

де E_i – частковий показник i -ї групи; P_{ij} – експертна оцінка j -го показника в i -ій групі; $P_{ij\max}$ – максимальна експертна оцінка j -го показника в i -ій групі; i – номер групи, в даному випадку $i = 1$ або $i = 2$; j – номер оцінюваного показника в групі; n – кількість оцінюваних показників у групі.

Інтегральний показник ефективності визначається як добуток часткових показників по блоках.

Якщо страховий випадок не настав, то загальний показник розраховується як:

$$E_{3I} = E_1 \times E_2 \quad (2)$$

Якщо страховий випадок настав, то загальний показник розраховується як:

$$E_{3II} = E_1 \times E_2 \quad (3)$$

Запропонована методика забезпечує реалізацію комплексного підходу, простоту інтерпретації інтегрального показника (прагнення до одиниці) і можливість доповнення переліку показників кожного блоку, що буде сприяти більш обґрунтованому прийняттю управлінських рішень в області формування страхового захисту сільськогосподарських підприємств.

Висновок про надійність страхової компанії, щодо послуг якої звертається сільськогосподарський виробник, можна зробити на основі її класу в рейтингу страхових компаній.

Висновки. Досвід розвинутих країн показує, що саме страхування надає найбільш повні гарантії компен-

сації шкоди майновим інтересам як підприємств та організацій, так і фізичних осіб. У міру поглиблення процесу реформування і появи реального приватного власника в сільському господарстві України питання управління ризиками, пов'язаними з виробництвом сільськогосподарської продукції, постає все гостріше, адже кожний підприємець прагне отримати великий прибуток і розмір оплати праці всіх працівників залежить від загального прибутку підприємства.

Страхування в сільському господарстві скорочує фінансові втрати від стихійних лих і може бути заставою для отримання кредиту. Виходячи з практики функціонування сільськогосподарських підприємств, найбільш важливими моментами при визначенні ефективності страхування ризиків підприємницької діяльності в аграрному секторі є: характеристика страхової компанії, до послуг якої збирається вдатися підприємство; ступінь покриття страховою програмою негативних можливих/фактичних наслідків аварій та надзвичайних ситуацій; співвідношення витрат на страхування до рівня його корисності, тобто розміром компенсованих втрат.

Список використаної літератури

1. Міжнародна фінансова корпорація: річна звітність в аграрному секторі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www1.ifc.org>.
2. Залетов О.А. Страхование в Украине. – К.: МА "BeeZone", 2002 – 452 с.
3. Гудзь О.Є. Страхування агроризиків та напрями розвитку агрострахування в Україні // Економіка АПК. – № 8. – 2006. – С. 72-76.
4. Гвозденко, А.А. Страхование: учеб. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. – 464 с.
5. Страхування: підручник / [В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, Р.В. Пікус, О.Ф. Філонюк, О.І.Черняк]. – К.: Знання, 2008. – 1019 с.
6. Макаревич Л. Управление предпринимательскими рисками // Л. Макаревич. – М.: Дело и Сервис, 2006. – 448 с.
7. Машина Н. І. Економічний ризик та методи його вимірювання / Н. І. Машина. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 215 с.
8. Салыга С.Я., Костанян Г.А., Василичев Д.В. Управление эффективностью работы хозяйствующих субъектов. – Запорожье: ЗГИА, 2000. – 264 с.
9. Мних С.В. Економічний аналіз: Підручник / Є.В. Мних. – К.: Знання, 2011. – 630 с.

Надійшла до редакції 30.01.14

О. Лобова, канд. экон. наук, ассист.
КНУ имени Тараса Шевченка, Киев

ЭФФЕКТИВНОСТЬ СТРАХОВАНИЯ РИСКОВ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ

В статье обосновывается необходимость страхования предпринимательской деятельности в аграрном секторе. Описаны различные виды сельскохозяйственных рисков, с которыми сталкивается предприниматель в аграрном секторе. Определяются принципы, на которых базируется эффективность сельскохозяйственного страхования. Рассматриваются различные способы определения эффективности страхования. С учетом недостатков исследованных методов, предложен комплексный подход оценки эффективности страхования рисков предпринимательской деятельности в аграрном секторе.

Ключевые слова: сельскохозяйственное страхование; эффективность страхования, оценка эффективности страхования.

O. Lobova, PhD (Economic), assistant
Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE RISK INSURANCE EFFICIENCY OF BUSINESS ACTIVITY IN THE AGRICULTURAL SECTOR

The necessity of business activity insurance in the agricultural sector is grounded in this article. Different types of agricultural risks are described. The principles, on which the efficiency of agricultural insurance is based, are determined. Such as: voluntary; the farmers interest; risk management; multivariate product line; promote farmers efficient; equal access to subsidies from farmers; balance; transparency and coordination of the subsidies transfer; creating a reliable and multi-level system of insurance coverage; binding institute of independent examination. The different ways to determine the effectiveness of insurance are considered.

Keywords: agricultural insurance; insurance efficiency; estimation of the insurance efficiency.